

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online) tijdschriften van Boom uitgevers zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd. Alle artikelen die echter langer dan vijf jaar geleden zijn gepubliceerd, zijn vrij beschikbaar voor download en hergebruik. Toestemming van de uitgever is dan niet meer nodig.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this article may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of the publisher.

abonnementen@boom.nl
www.boom.nl

Het boek begint en eindigt met een casus waarmee Dulsster als stagiair werd geconfronteerd, en waar hij reeds meermaals over heeft geschreven. Het is een praktijkervaring die een diepe indruk op hem heeft nagelaten en richting heeft gegeven aan zijn verdere loopbaan als auteur en analyticus. De gevalsbeschrijving toont hoe het bij de behandeling van een patiënt fout kan lopen, ondanks de expertise van een professioneel team met de beste bedoelingen. Hiermee wordt nogmaals onderstreept hoe therapeutische idealen kunnen werken als een blinde vlek, en niet in het minst het therapeutisch ideaal van het spreken. Dulsster dicht dan ook een noodzakelijke rol toe aan de stagiair, die zonder klinische ervaring als Ondervrager kan fungeren binnen een teamwerking.

De bedoeling van dit boek is een toegankelijke vertaling te bieden van enkele ideeën uit het omvangrijke werk van Lacan, zodat iedereen kan begrijpen waar het over gaat. Mijns inziens is de auteur daar met verve in geslaagd. Na twintig jaar ervaring in het psychotherapeutische veld nam ik onlangs een opdracht aan in de eerstelijnszorg, waar ik psychologische ondersteuning tracht te bieden aan allochtone jongeren en jeugdwelzijnswerkers. Al snel werd ik daarbij geconfronteerd met de vraag hoe ik met mijn klinische theorie binnen een dergelijke context aan de slag kan. Dit boek kwam daarbij als geroepen, en heeft me in staat gesteld een denkkader aan te bieden dat heel toegankelijk en onmiddellijk herkenbaar is gebleken voor de welzijnswerkers. Het biedt stof tot nadenken over de interacties binnen het team en met de jongeren, en een dankbare ingangspoort voor het opzetten van interviews.

Zowel toon als inhoud van het boek doen denken aan de houding van een psychothe-

rapeut. Dulsster is kritisch, maar blijft bescheiden en nuanceert door te erkennen dat de realiteit vaak ingewikkelder is dan hoe ze in sommige voorbeelden wordt geschetst, en geeft ook aan dat het niet de bedoeling is om een oplossing te bieden voor alle problemen in de hulpverlening. Hij wil de lezer in de eerste plaats een spiegel voorhouden en aanzetten tot zelfreflectie.

<https://doi.org/10.5553/PA/259027332025031004011>

Genuanceerd doemdenken

Bespreking van

Schinaia, C. (red.) (2025). *Against catastrophism — Climate change, pandemics, and hope for the future*. Londen: Routledge. ISBN 9781032811987, 164 pp. € 52,95

JOS DIRKX

De redacteur en samensteller van het boek *Against catastrophism — Climate change, pandemics, and hope for the future*, de Italiaanse psychoanalyticus Cosimo Schinaia, nodigde vijf psychoanalytici, twee economen, een antropoloog en een gastro-enteroloog annex voedingsdeskundige uit om hun mening te geven over catastrofisme. Dit begrip wordt in wetenschappelijke zin gedefinieerd als plotselinge, krachtige en onomkeerbare veranderingen op aarde die relatief kortdurend en cataclysmisch van aard zijn in contrast met geleidelijke processen die zich uitstrekken over langere tijdperiodes. De meeste auteurs hanteren echter de meer gangbare betekenis van 'doemdenken'. Het resultaat van deze samenwerking is een bundel van elf essays met een beperkte

onderlinge samenhang en sterk uiteenlopende kwaliteit. Dit maakt het mogelijk de hoofdstukken los van elkaar te lezen. Na zijn voorwoord neemt Schinaia zelf het eerste hoofdstuk voor zijn rekening met de ambitieuze titel *Hope in a changing world between individual creativity and collective working through*. Hij verwijst in dit relatief korte essay naar maar liefst 95 auteurs: van Paus Franciscus tot een uitgebreid citaat van het poëtische dankwoord van Gabriel García Márquez bij diens Nobelprijs voor literatuur in 1982. De bijdrage blijft vooral een opsomming van wat anderen vinden. Ze mist een duidelijke structuur of logische opbouw omdat een waardering, evaluatie of synthese van uiteenlopende standpunten ontbreekt. Schinaia maakt dat echter in het slothoofdstuk van het boek ruimschoots goed. Hij bespreekt daarin onder meer de invloed van natuurrampen op patiënten zowel in hun directe ervaringen als in dromen. Angstaanjagend blijkt vooral hetgeen vertrouwd was en zich nu in een unheimliche vorm openbaart. Terwijl de buitenwereld instabiel, onvoorspelbaar en onbetrouwbaar wordt kan de stabiliteit van de psychoanalytische setting bij uitstek een tegenwicht bieden als een 'facilitating environment' met een analyticus die 'containend' is. Dit is niet eenvoudig vanwege de invasieve kracht van een bombardement van beelden dat in onze cultuur onvermijdelijk lijkt. Deze beelden zijn veelal ontdaan van vorm, betekenis en achtergrond. Lokale gebeurtenissen kunnen in een dergelijke dominante beeldcultuur vanwege een gebrekkige context getransformeerd worden tot wijdverspreide collectieve trauma's. De intrusiviteit van de bij herhaling aangeboden heftige en vaak horrorachtige en sensationele beelden kunnen tot een emotionele afstomping leiden waar we ons onvoldoende van bewust zijn. Schinaia

brengt het in verband met de *primal scene* als premature traumatische ervaring en de door Freud onder de perversies gerangschikte concepten van voyeurisme en exhibitionisme. Het is daarom van groot belang dat de beeldvorming een meer activerende en transformatieve waarde heeft.

In het fraaie hoofdstuk van onze eigen Christine Franckx wordt de dubbele worsteling van de adolescent ten tijde van klimaatverandering genoemd, een coming of age in een erg onzekere tijd. Ze noemt het een gevaarlijke collusie van een interne en externe catastrofe waarbij de behandelaar op beide gefocust moet blijven. In het vignet beschrijft ze hoe analytici te veel op zoek kunnen zijn naar de heropleving van libidineuze conflicten terwijl we bij de adolescent ook oog moeten hebben voor de reële angst voor klimaatverandering.

Het hoofdstuk *The food of tomorrow* blijft een vreemde eend in de bijt, maar geeft wel een mooi overzicht van hoe ver we nog afstaan van een duurzame en toekomstbestendige manier van landbouw en voedselproductie. Kweekvlees, insecten, micro proteïnen, algen en kwallen zullen het belangrijkste deel gaan uitmaken van ons toekomstige dieet.

Het mooiste hoofdstuk is van antropoloog Mauro van Aken. Hij spreekt van een solidariteitsprobleem als onderdeel van een bredere polycrisis. Hij verbindt de klimaatcatastrofe met het verdwijnen van solidariteit en internationale samenwerking, de legitimatie van autocratie en dictatuur ten koste van democratie, de vluchtelingencrisis, en etnisch en genocidaal geweld in uiteenlopende oorlogen. De constructie van subjectiviteit staat onder druk: '[...] it is difficult to understand how we process together, what we feel, how we can make the experience of times of acceleration and continuous emer-

gency, a shared and communicable one'. Hij houdt een pleidooi voor de erkenning van planetaire grenzen waar in deze eindtijd met de idealisering van een ongelimiteerde vrijheid voor de onaantastbare menselijke soort geen ruimte voor is. Hij verwijst expliciet naar het werk van Sally Weintrobe (2021) die stelt dat neoliberale exceptionaliteit ten koste gaat van verbondenheid en zorg voor elkaar.

Ronny Jaffè, een andere Italiaanse psychoanalyticus, beschrijft de illusie van immuniteit waarin de mensheid de technologie idealiseert tot onnipotente proporties. De profetie van Cassandra, die als zieneres nooit werd geloofd hoewel haar voorspellingen altijd uitkwamen, wordt als een wreed en voldongen feit geaccepteerd en staat symbool voor de huidige generatie van machthebbers die op geen enkele wijze rekening houdt met toekomstige generaties. Een belangrijke stimulans voor onze actuele passiviteit en afzijdigheid van de omringende wereld was de covid pandemie waarin mensen op zichzelf aangewezen waren, en afhankelijk van technologie alleen op kunstmatige wijze met anderen in contact konden blijven. De langdurige deprivatie van zintuiglijke en lichamelijke contacten met anderen en de huidige voortzetting daarvan in het digitale werken kan echter leiden tot ernstige geestelijke gezondheidsproblemen.

Oorlogsactiviteit en destructie van tegenstanders heeft op dit moment een hogere prioriteit dan de reparatieve poging tot omkering van de klimaatcatastrofe, aldus Jaffè. Uitgaande van vermeende onnipotentie is het immers moeilijk om onze kleinheid te kunnen ervaren ten opzichte van een almachtige natuur die zich op alle fronten roert. Hij citeert Bion die spreekt van de overheersing van de narcistische polariteit ten opzichte van de socialistische polariteit. Deze bundel zet de lezer aan het denken over de neiging tot catastroferen in de betekenis van overmatig focussen op onomkeerbare rampspoed. In de verschillende hoofdstukken is een belangrijke overeenkomst een pleidooi voor matiging en nuancering van de heftige en confronterende beeldvorming rond de klimaatcatastrofe waardoor de kans op een massieve ontkenning en loochening kleiner wordt. Samenwerking en solidariteit zijn daarbij belangrijke ingrediënten om een tegenwicht te kunnen bieden. Toch geeft het boek weinig concrete aanknopingspunten voor een hoopvolle toekomst zoals de titel suggereert.

Literatuur

WEINTROBE, S. (2021). *Psychological roots of the climate crisis. Neoliberal exceptionalism and the culture of uncare*. Londen: Bloomsbury.

<https://doi.org/10.5553/PA/259027332025031004012>